

Araştırmacı, Akif'i sadece kendi içerisinde değerlendirmemiş, Tanzimat ve Servet-i Fünun şairleriyle de kıyaslamalar yaparak onun şiir geleneği içerisindeki yerini tespit etmeye çalışmıştır. Ayrıca şiirler üzerinde durulurken Akif'in nesirleriyle bağlantı kurulması da konuya geniş bir perspektifle bakılmasına ve şiirlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Araştırmacı çoğu çalışmada olduğu gibi Akif hakkında yazılanları aktarmamış, bunları yorumlamış, katıldığı kısımları ya da varsa orada verilen hükümlerin hatalı, eksik yanlarını da belirtmiştir. Kitabı bir bütün olarak değerlendirdiğimizde *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası* adlı çalışmanın tüm bu özellikleriyle benzerlerinden farklı olduğu ve edebiyat sahasına önemli bir katkı sağlayacağı ortadadır.

Müberra Bağcı

Prof. Dr. Ö. Faruk Huyugüzel, Necip Türkçü'nün Hatıraları ve Dil Yazıları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 816, Ankara 2003, XII+256 sayfa.

Mehmet Necip Türkçü, Sultan Abdülhamit, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde özellikle dil ve Türkçe konularındaki ilmî araştırmalarıyla bilinen önemli şahsiyetlerden birisidir. O, "Türkçülük" düşüncesi, bunun en önemli dayanağı olan millî bir yazı ve edebiyat dili oluşturma çabası ve Türkçe'nin dünya dilleri arasındaki yerinin tespiti gibi konular üzerindeki çalışmalarıyla dil ve fikir tarihimizde hususî bir yere sahiptir. Bu konularda bize sağlıklı bir fikir veren ilk ayrıntılı çalışma Ö. Faruk Huyugüzel'in 1988 yılında yayımlanan *Necip Türkçü*⁵ adlı araştırması olmuştur. Bu çalışmada Necip Türkçü'nün hayatı, Türkçülük konusundaki fikir ve teklifleri ile Sultan Abdülhamit, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde dil konusundaki fikir ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Prof. Dr. Ö. Faruk Huyugüzel bizim burada tanıtacağımız *Necip Türkçü'nün Hatıraları ve Dil Yazıları*⁶ adlı çalışmasında da daha önceki araştırmasına ek olarak Necip Türkçü'nün gazete ve dergilerde dağınık bir şekilde kalmış yazılarını ilmî bir yöntem dahilinde bir araya getirmektedir.

Kitap, Prof. Dr. Ömer Faruk Huyugüzel'in, bir nevi giriş mahiyetinde değerlendiren, "Necip Türkçü'nün Hatıraları ve Dil Yazıları Hakkında Birkaç Söz" başlıklı yazısıyla başlamaktadır. Araştırmacı burada, Necip Türkçü'nün hayatına, Türkçülük fikrine ve dilciliğine kısaca değinip kitabın içeriği hakkında bilgi verdikten sonra metinleri verirken karşılaştığı problemlerden bahsetmektedir.

Necip Türkçü'nün Hatıraları ve Dil Yazıları "Hatıralar", "Röportaj" ve "Dil Yazıları" başlıklarını taşıyan üç bölümden oluşmaktadır.

"Hatıralar" bölümünde Necip Türkçü'nün İzmir'in önemli gazetelerinden *Anadolu*'da 17 Temmuz-12 Kasım 1934 tarihleri arasında yayımlanan "İzmir'de Türklük ve

⁵ *Necip Türkçü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları 921. Ankara 1988, 240 s

⁶ Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 816, Ankara 2003, XII+256 s

Türk Dili Hareketi Tarihi” başlıklı yazı dizisi yer almaktadır. Bu yazı dizisi yarım kalmış olmakla birlikte esasen ilk önce İzmir’de ortaya çıkmış Türklük fikrinden ve dil hareketinden uzun uzadıya bahsetmesi sebebiyle dil ve fikir tarihimiz açısından önemlidir. “Hatıralar”ın başında yer alan *On Soz*’de Necip Türkçü, İzmir’deki Türklük fikrini ve Türkçe hareketini ortaya çıkararak etkenler üzerinde durarak bu hareketin Selânik’teki “Yeni Lisan” hareketine öncülük ettiği için ancak ilgili çalışmalarda bu konudan hiç bahsedilmediğinden esefle söz eder. İzmir’de 1900 yılında Osmanlı Devletinin hakim unsuru olan Türkleri gittikçe kuvvetlenen gayri müslim ve gayri Türk unsurlar karşısında ayakta tutacak ve onlardaki Türklük fikri ve duygusunu ve dil sevgisini uyandırmak için bir hareket başlatmak istediklerini, bunun için de yazı ve edebiyat dili üzerinde durduklarını söyleyen Necip Türkçü, *Ahenk* ve *Hizmet* gazetelerinde başlayan bu hareketi, daha sonraki yıllarda *Koylu* gazetesiyse *Osmanlı Ticaret ve Ziraat Gazetesi*’nin desteklediğini söyler. O, İzmir’deki dili sadeleştirme hareketinin başka yerlere de tesir ettiğini belirterek “Selânik’teki Yeni Lisan’ın İzmir’den gitme veya İzmir’i taklit ederek yapılma bir hareket olduğu”⁷ hususu üzerinde durur. Necip Türkçü’ye göre İzmir’in bir ticaret şehri olması ve bu faaliyetin dergilerde değil gazetelerde yapılması gibi sebeplerden dolayı İzmir’de ortaya çıkan Türklük fikri ve dil hareketi pek ses getirmemiştir. O, *On Soz*’de ayrıca İzmir’deki Türkçe hareketinin tarihinden bahsetmek ve kendi hayatına ait bazı olayları anlatmak amacıyla da bu “Hatıralar”ı kaleme aldığını ifade eder.

“Hatıralar” bölümünde bu uzun *On Soz*’den sonra çocukluk ve mektep hayatı, askerlik hayatı, mahbes hayatı ve menfa hayatı gibi bölümler yer almaktadır. Bu bölümlerde Necip Türkçü, Edirne’de geçen çocukluğunu, askerî rüşdiyede Talat ve Cemal Paşalarla birlikte geçen tahsil hayatını, çeşitli Rumeli şehirlerinde altı yıl devam eden uzun askerlik devresini ve Mürefte rüsumat nezaretindeki memuriyetini, buradayken bir jurnal yüzünden gizli İttihat cemiyeti kurmak suçuyla hapse mahkum edilmesini ve daha sonra affedilip Bursa ve İzmir’de ikamete mecbur edilmesini anlatır. Hatırat İzmir devresinin anlatılışı sırasında yazarın hastalığı dolayısıyla ne yazık ki yarıda kalmıştır.

Yarıda kalmış olsa da bu hatıralar, birkaç bakımdan önemlidir. Bunlardan birincisi yazarın kendi hayat hikâyesini verirken içinde yaşadığı yerlerde, yani Rumeli’deki Türk unsurunun ve gayri müslim ve gayri Türk unsurların sosyal ve entellektüel durumunun bir tahlilini yapmasıdır. Bu açıdan hatıralar, Rumeli Türklüğünün bir çeşit 19. yüzyıldaki sosyal tarihidir denilebilir. Hatıraların ikinci önemli noktası İttihat ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleri ve özellikle Talat Paşa hakkında verdiği bilgilerdir. Yazarın hem okul hem hapisane arkadaşı olan Talat Paşa hakkında verdiği bilgiler ve yaptığı tahliller gerçekten de orijinal ve ilgi çekicidir. Bu hatırat üçüncü bir noktadan da Necip Türkçü’nün veya bir Türk aydınının 19. yüzyılda Türkcülük düşüncesine nasıl geldiğinin bir hikâyesini vermesi bakımından dikkate layıktır. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, Şemsettin Sami’nin *Kamusu’l-alâm*’ındaki “Türk” ve “Turan” maddelerinin Mehmet Necib’i, belki de daha başka birçok Türk gencini Türkcülük fikrine meylettirmiş olması olgusudur.

Necip Türkçü’nün hatıralarının üstünde durulması gereken başka bir önemli yönü de yazarın dili ve üslubudur. Bu dil, yazarın çok önem verdiği ve gelişmesi için çalıştığı Anadolu ve Rumeli Türkçesine dayalı yazı ve edebiyat dili fikrinin güzel bir örneğidir.

⁷ *Age*, s. 3

Kitabın ikinci bölümünde İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Necip Türkçü ile yapmış olduğu uzun bir röportaja yer verilmiştir. "Röportaj" başlıklı bu bölümde, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *Yeni Adam* dergisinde 18 Mayıs-27 Temmuz 1944 tarihleri arasında 11 tefrika yayımlanan "M. Necip Türkçü'yle Görüşüm" başlıklı yazı dizisi yer almaktadır. Bu yazı dizisi Necip Türkçü'nün hayatının bir panoramasını vermesi, başka bir deyişle hatıraları tamamlaması bakımından önemlidir. Yazar bu röportajında çocukluk ve gençlik hayatını kısaca anlattıktan sonra nasıl Türkçü olduğu hususu üzerinde durur. Türk dili ile olan alâkasından bahsederken dile karşı eğiliminin okul yıllarında başladığını, Fransızca, Almanca, Arapça ve Acemce'nin kendisini yetiştirdiğini ve bu dillerde yazılmış kitapların kendisine rehber olduğunu söyler. Askerlik ve hapisane hayatından sonra sürgün olarak geldiği İzmir'de Türkçülük ve özellikle dil faaliyetlerine nasıl başladığını anlatan Necip Türkçü, salt Türkçe olarak yazdığı ilk yazısını *Ahenk* gazetesinde neşrettiğini belirtir. Ondan sonra *Hizmet* gazetesinde aralık 1900 tarihinde yazmaya başladığı "Türkçe Dilimiz" başlıklı yazı dizisiyle başlayan Türkçülük ve Türkçecilik hareketini ve aşamalarını anlatır. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun sorusu üzerine Ziya Gökalp ve onun Turancılık fikri hakkındaki düşüncelerini de söyler. Bu değerlendirmelerden anlaşıldığına göre o, Gökalp'ın başlattığı Türkçülük düşüncesini birkaç yönden hatalı bulmakta ve eleştirmektedir.

Kitabın üçüncü bölümünde yer alan "Dil Yazıları"nda ise Necip Türkçü'nün *Ahenk*, *Hizmet*, *İzmir*, *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu* ve *Fikirler* gibi dergi ve gazetelerde 1900-1927 yılları arasında neşredilen dille alâkalı makalelerine yer verilmiştir. Bunlar tarih sırasına göre şöyledir: "Edib-ı Muktedir Kardeşim Mehmet Şeref Bey", "Türkçe Dilimiz (8. Makale)", "Türkçe Dilimiz (12. Makale)", "Konuşma ve Yazı Dilleri Ayrılığı", "Lisanımızda Şekli ve Manaî Tekâmül", "Yeni Lisan: M. Nermi Beye", "İştikakî Tenkit", "Felsefe Tabir ve İstilahlarımıza Dair Bir Mütalâa". "Konuşma ve Yazı Dilleri Ayrılığı" başlığı altında "Mehmet Necip Beyin Mektubu" ve "Salahaddin Beyin Makalesi"ne yer verilmiştir. Bunlardan "Lisanımızda Şekli ve Manaî Tekâmül" başlıklı uzun yazı dizisi, dünya dilleri arasında Türkçe'nin yerini ele alması, yeni bir dil grubu teklif etmesi ve Türkçe'yi bu dil grubu içinde görmesi bakımından orijinal bir incelemedir. Bu ve diğer dil yazıları Necip Türkçü'nün sadece bir Türk dil bilgini olmayıp aynı zamanda değerli bir dilbilimci olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Ö. Faruk Huyugüzel kitabın sonuna araştırmacılar için her bakımdan yararlı olacak bir kişi, yer, eser, gazete ve dergi adları dizini ilâve etmiştir.

Bir bütün olarak bakıldığında bu kitap, hem Türkçülük hem de Türk dili tarihinde önemli olan orijinal bir şahsiyeti kısmen de olsa eserleriyle ortaya koyan, dolayısıyla unutulmaktan kurtaran bir kitap, bir belgesel çalışma olması bakımından önemlidir. Kitabın ileride aynı konuları ele alan çalışmalarda çok yararlı olacağına inandığımızı bu vesileyle belirtmek istiyoruz.

H. Harika Durgun